

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIV TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI

QARSHI MUHANDISLIK-IQTISODIYOT INSTITUTI

“TASDIQLAYMAN”

Qarshi muhandislik-iqtisodiyot
instituti rektori

O.Sh.Bazarov

2024 yil

Rezyatga olindi № 05/02/003

2024 yil

PUL VA KREDIT

FANINING O'QUV DASTURI

Bilim sohasi:	400000 – Biznes, Boshqaruv va huquq
Ta'lim sohasi:	410000 – Biznes va boshqaruv
Ta'lim yo'nalishlari:	60410500 - Bank ishi va auditi; 60410600 – Sug'urta ishi.

Qarshi 2024-yil

Fan/modul kodi PK 209	O'quv yili 2024-2025 2025-2026	Semestr 4, 5 (BIA) 3, 4 (SI)	ECTS - Kreditlar 9	
Fan/modul turi Majburiy	Ta'lim tili O'zbek		Haftadagi dars soatlari 4	
1.	Fanning nomi	Auditoriya mashg'ulotlari (soat)	Mustaqil ta'lim (soat)	Jami yuklama (soat)
	Pul va kredit	120	150	270
2.	<p>I. Fanning mazmuni</p> <p>Fanni o'qitishdan maqsad – talabalarga pulning zarurligi, mohiyati, pul nazariyalari va pul aylanmasi, kredit va kredit munosabatlari, pulning xalqaro miqyosdagi harakatini tashkil qilish bo'yicha chuqur nazariy va amaliy bilimlar berishdan iborat.</p> <p>Fanning vazifasi – pulning kelib chiqishi va zarurligi, pulning mohiyati va pul muomalasi mohiyati va prinsiplari, kreditning shakllari va turlari, pul tizimi va uning tarkibi, kredit munosabatlari, kredit riskini boshqari, xalqaro kredit amaliyoti, xalqaro valyuta munosabatlari tashkil qilish va tartibga solish asoslari xususidagi nazariy va amaliy bilimlarni o'rgatishdan iborat.</p> <p>II. Asosiy nazariy qism (ma'ruza mashg'ulotlari)</p> <p>II.I. Fan tarkibiga quyidagi mavzular kiradi:</p> <p>1-mavzu. “Pul va kredit” faniga kirish. Fanning predmeti, maqsadi va vazifalari.</p> <p>Pul va kredit fanining maqsadi, predmeti va vazifalari. Boshqa fanar bilan bog'liqligi. Pul. Iqtisodiy taraqqiyotda pulning roli. Pul va uning barqarorligi. Pul va inflatsiya Pul va kredit. Banklar va boshqa moliya institutlari.</p> <p>2-mavzu. Pulning paydo bo'lishi, zarurligi va funksiyalari</p> <p>Pul, uning kelib chiqishi va zarurligi. Qiymat shakllarining evolyutsiyasi. Qiymatning oddiy yoki tasodifiy shakli. Qiymatning to'liq yoki kengaytirilgan shakli. Qiymatning umumiy shakli. Qiymatning pul shakli. Oltin pul sifatida. Pulning mohiyati. Pulning o'ziga xos xususiyatlari. Pul umumiy ekvivalent sifatida. Pul shakllari va turlarining evolyutsiyasi. To'laqonli yoki xaqqoniy pullar: ularning turlari va evolyutsiyasi. Kredit pullari va ularning turlari: veksel, banknota va chek. Qog'oz pullarning paydo bo'lishi va evolyutsiyasi. Elektron pullar. Tovar pullar. Pulning funksiyalari: qiymat o'lchovi funksiyasi; muomala vositasi funksiyasi; to'lov vositasi funksiyasi; jamg'arish vositasi funksiyasi; jahon puli funksiyasi. Pulning funksiyalari bo'yicha Yevropa va Amerika</p>			

maktablari tarafdorlari qarashlari: almashuv vositasi funksiyasi, xisob birligi funksiyasi, jamg'arish vositasi funksiyasi.

3-mavzu. Pul nazariyalari

Pulning metallik nazariyasining yuzaga kelish shart-sharoitlari. Pulning metallilik nazariyasining asoschilari va namoyondalari: U.Stefford, T.Men, D.Nors, J.Chayld, A.Monkreten, J.Kolber, I.Yusti, G.Skaruffi, F.Galiani. Ilk merkantilistlar va ularning nazariy qarashlari. Faol "pul balansi" tushunchasi. So'nggi merkantilistlar va ularning nazariy qarashlari. "Umumiy savdo balansi" tushunchasi. XIX va XX asrlarda pulning metallilik nazariyasini rivojlantirishga bulgan urinishlar. Pulning metallilik nazariyasiga nisbatan tanqidiy qarashlar. Pulning nominallik nazariyasining yuzaga kelish shart-sharoitlari va asosiy qoidalari. Pulning nominallik nazariyasining asoschilari va namoyondalari: J.Berkli, G.Knapp, F.Bendiksen. Pulning nominallik nazariyasini XX asrda rivojlanishi. Pulning miqdoriylik nazariyasi. Pulning aylanish tezligi va almashuv tenglamasi. Pulning miqdoriylik nazariyasida pullarga bo'lgan talab talkini. J.M.Keynsning "likvidlilikni afzal ko'rish" nazariyasi. Pullarga bo'lgan talab omillari: tranzaksion omil, extiyotkorlik omili, spekulyativ omil. J.M.Keyns nazariyasini rivojlantirilishi. M.Fridmenning zamonaviy miqdoriylik nazariyasi. M.Fridmen va J.M.Keyns nazariyalari o'rtasidagi farqlar.

4-mavzu. Pul aylanmasi va uning tarkibi.

Pul aylanmasi tushunchasining mazmuni. To'lov aylanmasi va uning tarkibi. Pullarining Naqd pulsiz aylanmadagi xarakat yunalishlari. Naqd pulsiz hisob-kitoblari tashkil kilish tamoyillari. Naqd pulsiz hisob-kitob shakllari. Naqd pulsiz hisob-kitoblarning afzalliklari. Pullarning naqd aylanmadagi harakat yunalishlari. Pul aylanmasining tarkibi: tovarsiz pul aylanmasi; pullarning tovarlar bilan bog'liq aylanmasi; Naqdsiz pul aylammasi; Naqd pul aylanmasi; bir shahar ichidagi aylanma; shaharlararo aylanma. Naqd pul aylanmasi tushunchasining mazmuni. Naqd pul aylanmasining zarurligi. Naqd pullarni muomalaga chikarish va muomaladan olish tartibi.

5-mavzu. Pul massasi va pul agregatlari.

Pul massasi, uning mohiyati va tarkibi. Pul massasini miqdoriy ulchash. Muomala uchun zarur bulgan pul miqdorini aniklash. Pulning aylanish tezligi. Pul multiplikatori. Monetazatsiya koyeffitsiyenti. Pul agregatlari va ularning tarkibi. Federal rezerv tizimining pul agregatlari. Yevropa davlatlarida pul agregatlari. Rossiya Federatsiyasida pul agregatlari. O'zbekistan Respublikasida pul agregatlari va ularning tarkibi.

6-mavzu. Pul tizimi: mazmuni, turlari va elementlari.

Pul tizimi va uning mazmuni. Pul tizimi shakllari va ularning evolyutsiyasi: bimetallizm, monometallizm. Oltin almashinmaydigan kredit pullar tizimi. Pul tizimi elementlari. Ba'zi xorijiy davlatlar pul tizimining o'ziga xos xususiyatlari. O'zbekiston Respublikasi pul tizimi barqarorligini ta'minlash yo'llari.

7-mavzu. O'zbekiston Respublikasi pul tizimi va uning elementlari.

O'zbekiston Respublikasi pul tizimi va uning rivojlanishi. Milliy pul tizimi elementlarining shakllanishi. Milliy valyuta. Milliy valyuta so'mning muomalaga kiritilishi. O'zbekiston Respublikasi pul tizimining sub'ektlari va ularning vazifalari. Milliy valyuta kursi va unga ta'sir etuvchi omillar. Pul tizimi barqarorligini ta'minlash yo'llari.

8-mavzu. Inflyatsiya va unga qarshi kurashish yo'llari.

Inflyatsiya tushunchasining mazmuni. Inflyatsiyani yuzaga keltiruvchi sabablar. Inflyatsiyaning turlari: talab inflyatsiyasi; taklif inflyatsiyasi; yashirin inflyatsiya; sudraluvchi inflyatsiya; shiddatli inflyatsiya; giperinflyatsiya; lokal inflyatsiya; global inflyatsiya. Inflyatsiya manbalari. Inflyatsiya va ishsizlik. Inflyatsiya va davlat budjeti. Inflyatsiyaning ijtimoiy-iqtisodiy oqibatlari. Inflyatsiyaning makroiqtisodiy o'sish sur'atlariga ta'siri. Inflyatsiyaning investitsion jarayonlarga ta'siri. Inflyatsiyaning aholi turmush darajasiga ta'siri. Inflyatsiyaga qarshi kurashish yullari. Pul massasini o'sish suratlarini nazorat qilish.

9-mavzu. Pul islohotlari.

Pul islohotlarini amalga oshirishning zarurligi. Pul islohotlarini amalga oshirish shart-sharoitlari. Pul islohotlari turlari va ularni amalga oshirish usullari. Denominatsiya va uni amalga oshirish tartibi. Nullifikatsiya va uni amalga oshirish tartibi. O'zbekiston Respublikasida amalga oshirilgan pul islohotlari va ularning o'ziga xos xususiyatlari.

10-mavzu. Pulning Xalqaro munosabatlardagi harakati.

Pulning Xalqaro munosabatlardagi harakatini yuzaga keltiruvchi omillar. Erkin ishlatiladigan valyutalar. Xalqaro rezerv valyutalar. Kattiq valyutalar. Yumshoq valyutalar. Xalqaro valyuta bozori. Valyuta kurslari. Valyuta kursiga ta'sir kiluvchi omillar. Valyuta kursi rejimlari. Savdo balansi, to'lov balansi va ularning holati.

11-mavzu. Xalqaro moliya institutlari, ularning maqsadi va funksiyalari.

Xalqaro moliya institutlari va ularning vujudga kelishi. Osiyo taraqqiyot banki, uning maqsadi va funksiyalari. Yevropa tiklanish va taraqqiyot banki, uning maqsadi va funksiyalari. Islom taraqqiyot banki, uning maqsadi va funksiyalari.

Xalqaro valyuta fondi, uning maqsadi va funksiyalari. Jaxon banki, uning maqsadi va funksiyalari. Osiyo infratuzilmalarni investitsiyalash banki,

12-mavzu. Xalqaro kapital harakatida xalqaro korporatsiyalar o‘rni.

Xalqaro korporatsiyalarning yuzaga kelishi va ular faoliyatining mohiyati. Transmilliy korporatsiyalar faoliyatining asosiy xususiyatlari va rivojlanish bosqichlari. Transmilliy korporatsiyalar faoliyatining iqtisodiyot uchun afzalliklari. Transmilliy korporatsiyalar faoliyati rivojlanishining zamonaviy tendentsiyalari.

13-mavzu. Kreditning zarurligi, mohiyati va funksiyalari.

Kredit va uning mazmuni. Kreditning zarurligi. Fondlar aylanishi va kreditning zarurligi. Kredit munosabatlari va ularning turlari. Kreditning tamoyillari. Kreditning ob‘ektlari va sub‘ektlari. Kreditning funksiyalari. Kredit qonunlari.

14-mavzu. Kredit munosabatlarining rivojlanish bosqichlari. Kredit munosabatlarining yuzaga kelish sabablari. Kredit munosabatlarini rivojlanish bosqichlari. Tijorat krediti va bank kreditining paydo bo‘lishi.

15-mavzu. Kredit turlari va shakllari. Kreditning turlari va shakllari. Kreditning tarmoq yo‘nalishlari bo‘yicha turlari. Kreditning ta‘minlanganligiga ko‘ra turlari. Kreditning muddatiga ko‘ra turlari.

16-mavzu. Kredit bahosi va unga ta‘sir etuvchi omillar.

Kreditning to‘lovlilik tamoyili. Foiz stavkalar va ularni o‘lchash. Kreditning bahosi tushunchasi. Nominal foiz stavkasi. Real foiz stavkasi. Oddiy foizlar. Murakkab foizlar. Annuitet hamda differensial usulda kreditni hisoblash usullari. Kredit bozori va uning instrumentlari.

17-mavzu. Kredit foiz stavkalari bo‘yicha nazariyalar. Pul taklifi. Fisher effekti. Foiz stavkalari bo‘yicha nazariyalar. Kredit foiziga ta‘sir qiluvchi omillar.

18-mavzu. Kredit tizimi va uning barqarorligiga ta‘sir qiluvchi omillar. Kredit tizimining mazmuni va tarkibi. Kredit tizimining elementlari. Kredit tizimining turlari. Kredit tizimining barqarorligiga ta‘sir qiluvchi omillar.

Kreditlashni tashkil qilish prinsiplari. Kredit tizimining holatini tavsiflovchi ko`rsatkichlar. Kredit tizimini tartibga solish va nazorat qilish.

19-mavzu. Tijorat banklari kredit siyosati. Kredit siyosatining mazmuni va ahamiyati. Garov ta'minotiga nisbatan qo'yiladigan talablar. Kredit monitoringiga nisbatan qo'yiladigan talablar. Foiz stavkalariga qo'yiladigan talablar. Aloqador shaxslar bilan bog'liq holatlar. Kreditlari va qarzlarning to'liq qiymatini hisoblash.

20-mavzu. Xalqaro kredit shakllari. Xalqaro kredit, uning funksiyalari va tamoyillari. Xalqaro kreditning asosiy shakllari. Xalqaro kredit operatsiyalarida faktoring va forfeyting. Xalqaro lizing operatsiyalari

21-mavzu. Kredit bilan bog'liq inqirozlar. Kredit inqirozi tushunchasi. Kredit inqirozini belgilovchi mezonlar. Kredit inqiroziga sabab bo'luvchi omillar. O'zbekistonda yuz bergan kredit inqirozlari. Xorijiy davlatlarda yuz bergan bank inqirozlari.

22-mavzu. Kredit risklari. Risk tushunchasi va uning mohiyati. Kredit riski va unga ta'sir etuvchi omillar. Kredit risklarini tahlil qilish va boshqarish.

III. Amaliy mashg'ulotlar bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar

Amaliy mashg'ulotlar uchun quyidagi mavzular tavsiya etiladi:

- 1-mavzu. "Pul va kredit" faniga kirish. Faning predmeti, maqsadi va vazifalari.
- 2-mavzu. Pulning paydo bo'lishi, zarurligi va funksiyalari
- 3-mavzu. Pul nazariyalari
- 4-mavzu. Pul aylanmasi va uning tarkibi.
- 5-mavzu. Pul massasi va pul agregatlari.
- 6-mavzu. Pul tizimi: mazmuni, turlari va elementlari.
- 7-mavzu. O'zbekiston Respublikasi pul tizimi va uning elementlari.
- 8-mavzu. Inflyatsiya va unga qarshi kurashish yo'llari.
- 9-mavzu. Pul islohotlari.
- 10-mavzu. Pulning Xalqaro munosabatlardagi harakati.
- 11-mavzu. Xalqaro moliya institutlari, ularning maqsadi va funksiyalari.
- 12-mavzu. Xalqaro kapital harakatida xalqaro korporatsiyalar o'rni.
- 13-mavzu. Kreditning zarurligi, mohiyati va funksiyalari.
- 14-mavzu. Kredit munosabatlarining rivojlanish bosqichlari.
- 15-mavzu. Kredit turlari va shakllari.
- 16-mavzu. Kredit bahosi va unga ta'sir etuvchi omillar.
- 17-mavzu. Kredit foiz stavkalari bo'yicha nazariyalar.
- 18-mavzu. Kredit tizimi va uning barqarorligiga ta'sir qiluvchi omillar.
- 19-mavzu. Tijorat banklari kredit siyosati.
- 20-mavzu. Xalqaro kredit shakllari.
- 21-mavzu. Kredit bilan bog'liq inqirozlari.
- 22-mavzu. Kredit risklari.

IV. Mustaqil ta'lim va mustaqil ishlar

Mustaqil ta'lim uchun tavsiya etiladigan topshiriqlar:

1. Iqtisodiy taraqqiyotda pulning roli.
 2. Oltin pul sifatida.
 3. Pulning mohiyati.
 4. Pulning uziga xos xususiyatlari.
 5. Pul umumiy ekvivalent sifatida.
 6. Pul shakllari va turlarining evolyutsiyasi.
 7. Pul nazariyalari.
 8. Pulning metallilik nazariyasiga nisbatan tankidiy karashlar.
 9. Pulning nominallik nazariyasining yuzaga kelish shart-sharoitlari va asosiy qoidalari.
 10. Pul massasi va pul agregatlari.
 11. Pul tizimi: mazmuni, turlari va elementlari.
 12. Uzbekistan Respublikasi pul tizimi va uning elementlari.
 13. Inflyatsiya va unga qarshi kurashish yo'llari.
 14. Pul islohotlari.
 15. Kreditning zarurligi, funksiyalari, turlari va shakllari.
 16. Kredit bo'yicha foiz stavkalar va ularga ta'sir qiluvchi omillar.
 17. Milliy valyuta kursi va unga ta'sir etuvchi omillar.
 18. Kredit bilan bog'liq inqirozlar.
 19. Kredit risklarining turlari.
 20. Kredit siyosatiga qo'yilgan talablar.
 21. Pulning xalqaro munosabatlardagi xarakati.
 22. Xalqaro moliya institutlari, ularning maqsadi va funksiyalari.
- Mustaqil o'zlashtiriladigan mavzular bo'yicha talabalar tomonidan referatlar tayyorlash, esse yozish, krasvord ishlab chiqish va uni taqdim qilish tavsiya etiladi.

3.

V. Ta'lim natijalari / Kasbiy kompetensiyalari

Talaba bilishi kerak:

- Pul, kredit va banklar kategoriyalarining paydo bo'lishi va ularning evolutsiyasi, pul nazariyalarining mohiyati, asoschilari va namoyondalari, pul aylanmasi tushunchasining mohiyati, pul muomalasi va uni tashkil qilish asoslari, inflatsiya va uning yuzaga kelish sabablari, kredit tushunchasi va uning zarurligi, kredit munosabatlari yuzaga kelishining sabablari va shart-sharoitlari, banklarning yuzaga kelish sabablari, maqsadi va tashkiliy tuzilishi, xalqaro moliya institutlari faoliyati haqida **tasavvur ga ega bo'lishi**;
- Pul, kredit va banklarning funksiyalari va ularning o'zaro aloqadorligiga baho berish, zamonaviy pul nazariyalari ahamiyatini anglash, kredit shakllaridan foydalanish, kredit tizimining barqarorligini ta'minlash, valyuta munosabatlarini barqarorlashtirish, xalqaro moliya institutlari faoliyatini tartibga solish ulardan **foydalanish ko'nikmalariga ega bo'lish**;

	<ul style="list-style-type: none"> • Talaba pul, kredit va banklarning global rivojlanish jarayonlarini tahlil qilish usullarini qo‘llash, bank tizimi rivojlanish muammolari bo‘yicha yechimlar qabul qilish malakasiga ega bo‘lishi kerak.
4.	<p>VI. Ta’lim texnologiyalari va metodlari:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ma’ruzalar; • amaliy ishlarni bajarish va xulosalash; • interfaol keys-stadilar; • blis-so‘rov; • guruhlarda ishlash; • taqdimotlarni qilish; • jamoa bo‘lib ishlash va himoya qilish uchun loyihalar.
5.	<p>VII. Kreditlarni olish uchun talablar:</p> <p>Fanga oid nazariy va uslubiy tushunchalarni to‘la o‘zlashtirish, tahlil natijalarini to‘g‘ri aks ettira olish, o‘rganilayotgan jarayonlar haqida mustaqil mushohada yuritish va nazorat uchun berilgan vazifa va topshiriqlarni bajarish, joriy, oraliq nazorat shakllarida berilgan vazifa va topshiriqlarni bajarish, yakuniy nazorat bo‘yicha yozma ish (test)ni topshirish.</p>
6.	<p style="text-align: center;">Asosiy adabiyotlar</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Frederic S.Mishkin. The economics of money, banking and financial markets. Pearson Education Limited. 2015.695 pages. 2. Omonov A.A, Qoraliev T.M. “Pul va kredit” Darslik. T.: - “Iqtisod-Moliya”, 2019 y. - 461 b. 3. A. A.Omonov, T.M. Qoraliyev. Pul, kredit va banklar. Darslik / Soliq akademiyasi, Toshkent moliya instituti. - T.: «Iqtisod-Moliya», 2012. -324 b. 4. Yu. Rashidov va boshq.; “Pul, kredit va banklar”: Darslik/ T.: Cho‘lpon nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi, 2011. - 328 b. 5. Abdullayeva Sh.Z. va b. “Pul va kredit” Darslik. T.: - “IQTISOD-MOLIYA”, 2019 y. - 628 b. 6. Ye.A.Baydaulet. Islomiy moliya asoslari/– T.: «O‘zbekiston» NMIU, 2019. – 432 b. 7. Boboqulov T.I., Abdullaye O.A. Xalqaro valyuta-kredit munosabatlari: Darslik;-T.: “Iqtisod-Moliya”, 2019.-228 b. <p style="text-align: center;">Qo‘shimcha adabiyotlar</p> <ol style="list-style-type: none"> 6. Pul va banklar: O‘quv qo‘llanma / Abdulloyev A.J. [va boshq.].- Buxoro: OOO “Sadridin Salim Buxoriy” Durdona nashriyoti, 2021. -360 b 7. Болвачев, А.И. Деньги. Кредит. Банки: Учебник/Е.А. Звонова М.Ю. Богачева, А.И. Болчавев; Под ред. Е.А.Звонова.-М.: НИЦ ИНФРА-М, 2016,-592с. 8.Варламова.М.А. Деньги, кредит, банки: Учебное пособие / М.А. Варламова, Т.П. Варламова, Н.Б.Ермасова.-М.:КНОРУС, 2017,-128с

	<p>9. Владимирова.М.П. Деньги, кредит, банки: Учебное пособие /М.П.Владимирова. – 3е-изд., перераб.и доп.- М.:КНОРУС, 2017,-245с</p> <p>10. Галицкая С.В. Деньги, кредит, финансы: учеб./С.В.Галицкая.-М.:Эксмо, 2016,-456 с.</p> <p style="text-align: center;">Axborot manbalari</p> <p>www.lex.uz;</p> <p>www.norma.uz;</p> <p>www.tsue.uz;</p> <p>www.cbu.uz;</p> <p>www.finance.uz;</p> <p>www.stat.us;</p> <p>www.sciencedirect.com;</p> <p>www.reader.elsevier.com;</p> <p>www.scopus.com.</p>
7.	<p>Fan dasturi Institut Kengashining 2024 yil ___ iyundagi ___-sonli yig‘ilish bayoni bilan tasdiqlangan.</p> <p>Fan dasturi Institut o‘quv-uslubiy Kengashining 2024 yil ___ iyundagi ___-sonli yig‘ilish bayoni bilan ma’qullangan.</p> <p>Fan dasturi “Iqtisodiyot” fakultetining 2024 yil ___ iyumdagi ___-sonli yig‘ilish bayoni bilan ma’qullangan.</p> <p>Fan dasturi “Buxgalteriya hisobi va audit” kafedrasining 2024 yil ___ iyundagi ___-sonli yig‘ilish bayoni bilan ma’qullangan.</p>
8.	<p>Fan/modul uchun mas’ullar:</p> <p>A.T.Alikulov - “Buxgalteriya hisobi va audit” kafedra mudiri, iqtisodiyot fanlari falsafa doktori (PhD), dotsent;</p> <p>A.F.Xurramov - “Buxgalteriya hisobi va audit” kafedra professori, iqtisodiyot fanlari doktori;</p> <p>R.I.Rashidov - “Buxgalteriya hisobi va audit” kafedra v.b. dotsent;</p> <p>H.E.Azimova-“Buxgalteriya hisobi va audit” kafedra katta o‘qituvchisi.</p>
9.	<p>Taqrizchilar:</p> <p>G.J.Jumayeva -QarMII, “Buxgalteriya hisobi va audit” kafedra v.b.profesor, iqtisod fanlari nomzodi.</p> <p>S.I.Samiyev -QarMII, “Moliya” kafedra dotsenti, iqtisod fanlari falsafa doktori.</p>

